

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено аналіз стану економічної безпеки національної економіки України. Виділено основні загрози для економічної безпеки національної економіки України.

Проведен анализ состояния экономической безопасности национальной экономики Украины. Выделены основные угрозы для экономической безопасности национальной экономики Украины.

The analysis of the state of economic safety of national economy of Ukraine is conducted. The basic threats are selected for economic safety of national economy of Ukraine.

Постановка проблеми. Підходів до системи критеріїв економічної безпеки національної економіки майже стільки, скільки й визначень - у кожного вченого власні. Як правило, вона включає кількісні і якісні характеристики ресурсного, виробничого, науково-технічного потенціалу, ефективність його використання і розвитку, структурного перетворення виробництва, конкурентоспроможність продукції і розподіл праці на світовому ринку, цілісність економічного простору, можливість адаптації до нових умов тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічної безпеки як пріоритету державної політики вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних учених, зокрема таких як Б. Данилишин, Я. Жаліло, А. Барановський, В. Бойко, В. Гесць, О. Гойчук, Б. Губський, М. Корецький, В. Мунтіян, Б. Пасхавер, Ю. Пахомов, П. Саблук, О. Скидан, В. Шлемко, Л. Яремко, так і зарубіжних учених – А. Алтухова, К. Баррета, І. Богданова, С. Глазьєва та інших.

Постановка завдання:

– провести аналіз стану економічної безпеки національної економіки України;

– виділити основні загрози для економічної безпеки національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. На думку фахівців Національного інституту стратегічних досліджень України, головними критеріями оцінки стану економічної безпеки національної економіки України в її внутрішньому та зовнішньому контекстах є:

- економічна незалежність, насамперед, можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у світовому поділі праці;

- стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм

власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;

- здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, вести ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

Розглядаючи систему економічної безпеки національної економіки України, можна стверджувати, що в даний час в країні все ще продовжує формуватися ринкове середовище, починають працювати повною мірою, ринкові інститути: недержавний сектор економіки, комерційні банки, валютні і фондові біржі тощо. Саме в таких умовах відкритості особливої актуальності набуває проблема забезпечення економічної безпеки як важливої складової частини загальнонаціональної безпеки.

Сьогодні ми виділяємо наступні основні загрози для економічної безпеки національної економіки України:

- недосконалість і незавершеність законодавчої бази;
- зростання нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів;
- деформована структура української економіки; низький рівень інвестицій;
- сильно зношене в стратегічних галузях економіки устаткування;
- недостатньо висока конкурентоспроможність вітчизняної продукції;
- недосконалість податкової системи; криза платежів;
- слабка розвиненість фондового ринку;
- досить високий рівень інфляції;
- значний сектор тіньової економіки;
- значна залежність економіки від іноземних кредитів;
- достатньо високий зовнішній борг;
- втручання міжнародних фінансових організацій в ринкові перетворення країни;
- дефіцит платіжного балансу країни;
- низький рівень інвестицій.

Причому всі вищезазначені загрози можна поділити на внутрішні, створені самою державою, та зовнішні [4, с.101].

Рівень економічної безпеки національної економіки України оцінюється не тільки загрозами, але і конкретними показниками. Показники економічної безпеки - це найбільш значущі параметри, які характеризують стан економічної і соціальної системи країни, стійкість, потенціал розвитку. Основними показниками економічної безпеки є: досягнутий рівень ВВП, структура економіки, зокрема характеристика технологічного рівня, структура зовнішньої торгівлі, витрати на освіту, науку, якість життя населення, розміри внутрішнього і зовнішнього боргу. Вони в кількісному відношенні характеризують найбільш значущі критерії економічної безпеки, такі як: ресурсна забезпеченість (природні, людські, територіальні, промислові ресурси); розмір ВВП в абсолютному виразі на

душу населення і темпи його зростання; стан науково-технічного потенціалу; стан фінансової і кредитної сфер; рівень державного управління (управлінські здібності держави); структура зовнішньої торгівлі і рівень залежності економіки від імпорту; диференціація населення за рівнем доходів; забезпеченість населення соціальними благами; стан оборонно-промислового потенціалу. Для характеристики кожного критерію можуть використовуватися декілька показників. Кожному критерію, як правило, відповідає сукупність певних показників, за якими дається оцінка функціонування як всієї системи економічної безпеки, так і окремих її елементів.

Для оцінки фактичних значень даних показників відносно їх прийнятності або неприпустимості використовуються порогові показники - порогові величини, перевищення або пониження реальних значень свідчить про несприятливі явища в економіці і соціальній сфері.

Задля прийняття державними органами обґрунтованих рішень необхідно проводити моніторинг індикаторів економічної безпеки, який передбачив би передусім фактичне відстеження, аналіз прогнозування важливих економічних показників. Особлива увага, як правило, зосереджується на таких загальних індикаторах економічної безпеки:

- валовий внутрішній продукт (ВВП);
- темп інфляції;
- курс долара до національної валюти;
- валове виробництво с/х продукції;
- дефіцит бюджету;
- рівень безробіття;
- економічне зростання, у тому числі динаміка реальних доходів; рівень та якість життя; енергетична залежність; інтегрованість у світову економіку; сальдо експорту-імпорту; стан демографічних процесів; державний внутрішній і зовнішній борги; діяльність "тіньової" економіки [5, с.99].

Граничні значення економічної безпеки повинні групуватися за сферами господарської діяльності і за ознаками національних інтересів у кожній з цих сфер, а також за рівнем їхнього використання й офіційного статусу.

За цими ознаками граничні значення економічної безпеки розрізняються на: загальнодержавні; регіональні; офіційно встановлювані і затверджені; зумовлені і застосовані кожним користувачем самостійно.

В той же час необхідний відмітити, що пряме порівняння показників рівня життя і економічного розвитку України і, наприклад, західних країн, не може вважатися коректним з різних причин, в числі яких менталітет, звичаї ділового обороту і життєдіяльності взагалі. Великі відмінності у фактичних показниках після України і порогових значень цих показників, розрахованих по країнах розвиненим європейським країнам, ще не свідчить про те, що при перевищенні або пониженні якого-небудь показника в країні в найкоротші терміни неминуче повинні починатися

акції протесту населення, загальнонаціональні страйки і інші подібні наслідки. Тобто система показників може служити тільки індикативним порівняльним інструментом обмеженого застосування і її значення вторинне по відношенню до якісних експертних оцінок такої області як економічна безпека [7, с.25].

Криза, яка сьогодні уразила українську економіку і існує в українській економіці призвела до загального падіння промислового виробництва, що не дозволило своєчасно реагувати на нові процеси економічного розвитку, і призвело до серйозного відставання в технологічному, структурному інституційному відношенні життєвого рівня населення. Криміналізації суспільства, депопуляція, зростання продовольчої залежності від імпорту, зростання зовнішнього боргу, фактично створили ситуацію, коли країна і суспільство не стали динамічно розвиватися, вирішувати внутрішні і зовнішні проблеми, зберігати незалежність в економічних і політичних відносинах.

Події в економіці України мають свої причини, в першу чергу пов'язані з передумовами, які протягом декількох десятиліть назрівали в надрах радянської економіки. Командний принцип побудови, який в процесі економічного розвитку не дозволив своєчасно реагувати на нові виклики, і привів до серйозного відставання в технологічному, структурному, і інституційному відношенні.

З іншого боку, значну роль зіграв і неадекватний вибір варіанту переходу до ринкової економіки, зроблений на початку 90-х років в Україні. Основою реформ були лібералізація цін і зовнішньої торгівлі, відхід держави з економіки і обмеження його ролі проведенням монетарної політики. Це не відповідало умовам і особливостям української економіки, і в цілому підсилювало негативні тенденції в економічній і соціальній сферах [6, с. 94].

Визначальними тенденціями в реформений час були:

- збільшення політичної ваги регіональних адміністрацій в межах надання центром більшого ступеню самостійності; як наслідок - формування регіональних підприємницьких фінансово-промислових і політичних груп навколо адміністрацій, ступінь впливу яких дозволяє у багатьох випадках ігнорувати інтереси центру;

- масова приватизація, зокрема перехід найбільших підприємств під контроль національних фінансово-промислових груп і іноземних компаній;

- інтенсивне зростання найбільших фінансово-промислових груп, протягом короткого часу, який дозволив за рахунок їх значних ресурсів створити своє лобі в законодавчих і адміністративних державних органах, що робить можливим проведення необхідних груп законів і блокування тих, які порушують їх інтереси.

Одночасно з наявністю очевидних внутрішніх труднощів, Україна зіткнулася в міжнародних відносинах з природним прагненням крупних корпорацій промислово розвинених країн використовувати ситуацію, яка склалася, в своїх політичних і економічних цілях, у збиток національним

інтересам України. Тоді вперше встало питання про необхідність забезпечення економічної безпеки національної економіки [2, с.43].

Одна з головних проблем України - недосконалість і незавершеність української законодавчої бази. Причина тому - недосконалість механізму розгляду і обговорення проектів законів. І як результат - постійне внесення поправок, виправлень, корегувань. При такому темпі зміни законодавчо-правової бази дуже складно відслідковувати необхідні позиції та дотримуватися них.

Для визначення стану економічної безпеки національної економіки, ми пропонуємо використовувати аналіз існуючих і перспективних загроз, які використовуються як якісні характеристики стану економічної безпеки національної економіки, а також систему показників, що є кількісними характеристиками, граничні значення яких використовуються для моніторингу і оцінки ступеню загроз.

Основна загроза - деформованість структури національного господарства. За роки реформування структура економіки ще більш деформувалася на користь металургійно-сировинних галузей. Відповідно до цього склалася і деформована структура зовнішньої торгівлі: у експорті більша питома вага падає на металургійно-сировинну продукцію. А враховуючи відсутність сучасного обладнання на більшості металургійних підприємств, а також застарілі технології, що роблять дорожчими продукцію, можемо говорити про те, що українська економіка легко уразлива для зовнішніх дій.

Такий розвиток подій витісняє вітчизняні товари з внутрішнього ринку, замінюючи їх імпортованими. При цьому нерідко зупиняється виробництво місцевої продукції. Тому сьогодні перед країною повинне стояти завдання, пов'язане з усуненням деформації в структурі української економіки, із забезпеченням випереджаючого зростання виробництва наукоємної і конкурентоспроможної продукції.

Всі великі держави стали великими лише завдяки досягненням в науці і техніці. З багатьох країн, що функціонують в ринковій економіці, лише обмежене число відносяться до індустріально розвинених країн, оскільки в них високими темпами упроваджується нова прогресивна техніка і технологія, відповідна по своїх параметрах світовим стандартам. Наприклад, в США до 70% приросту ВВП забезпечується інтелектуально - інформаційною сферою (наука, освіта, зв'язок і ін.). Згідно з оцінками США, на 1 доллар, вкладений в науково - дослідні і дослідно - конструкторські розробки, припадає 9 доларів зростання ВВП. Це говорить про зміну якісного змісту конкуренції, яка безпосередньо пов'язана з науково - технічним прогресом і інформаційним забезпеченням економіки [1, с. 54].

Однією з найважливіших загроз є неможливість забезпечити високі темпи економічного зростання внаслідок посилення структурної деформації української економіки. На жаль, значення ресурсної компоненти виключно важливо для економіки країни і ще тривалий час

вона вимушено компенсуватиме витрати на розвиток наукоємкої продукції надходженнями від продажу сировини.

Проте в Україні за період реформ ніякі з розумних доводів не були взяті до уваги при здійсненні реформ, які стосовно даного питання звелися просто до відкриття економіки для іноземних товарів і власників, - але не капіталу.

По-перше, відносно проблем з власністю необхідно відзначити наступне. В процесі приватизації був втрачений контроль над багатьма стратегічними підприємствами - це стосується тих з них, що були придбані українськими фінансово-промисловими групами, оскільки інтереси цих груп носять достатньо індивідуальний характер, і мало перетинаються з національними інтересами тих підприємств, або пакетів акцій, які потрапили під прямий контроль іноземних компаній. У багатьох таких випадках контроль здійснюється колишнім зарубіжним конкурентом з метою згортання існуючого виробництва і програм розвитку.

По-друге, відвертість ринків і відсутність протидії призвела до значної залежності від імпорту. Одночасно, не витримавши конкуренції з імпортом, очевидно, багато підприємств і навіть галузі вимушені були зникнути як активні дійові особи на ринку. На імпортні закупівлі йде значна частина валютних надходжень, які могли б бути направлені, наприклад, на технологічне оновлення. Особливо важливо відзначити залежність країни в даний час від імпорту продовольства, технологічного устаткування, електронних компонентів. У останньому випадку мова вже йде про те, що бойова техніка для української армії має імпортну електронну начинку.

За роки незалежності Україна розтратила майже весь свій накопичений науково-технічний і висококваліфікований кадровий потенціал, що ставить розвиток країни в залежність від технологічно розвинених країн.

Впродовж декількох десятиліть ціною величезних зусиль в країні був створений унікальний, могутній науково-технічний потенціал, по багатьом параметрам зіставний з американським і європейським, таким, який мав і свої недоліки. Головною його особливістю була орієнтація на потреби оборонного комплексу і промисловості.

Ослаблення науково-технічного і технологічного потенціалу країни, скорочення досліджень стратегічно важливих напрямків науково-технічного розвитку, відтік за рубіж фахівців і інтелектуальної власності загрожують Україні втратою передових позицій в світі, деградацією наукоємких виробництв, посиленням зовнішньої технологічної залежності і підривом обороноздатності України. На жаль, сподіватися в короткі терміни відновити втрачене нереально [3, с.183].

Надмірна відвертість в межах тісної взаємодії зі світовим ринком створює загрозу нормальному розвитку для ринкової економіки України, що знаходиться у стадії становлення. Питання полягає в характері цієї взаємодії і в дотриманні в процесі цього національних інтересів країни.

Насправді відвертість перед світовим ринком обернулася для України однією з найсерйозніших погроз національній безпеці.

Висновки. Таким чином, в процесі приватизації було зруйновано безліч науково - технічних комплексів, що будувалися за принципом інститут - експериментальний завод. У ряді випадків через зниження або припинення фінансування багато НДДКР не доводяться до логічного завершення. Тому сьогодні зростання обсягів виробництва досягається не за рахунок наукоємкої продукції, а за рахунок зростання здобичі сировинних ресурсів, які і є конкурентоспроможними на світовому ринку. Звідси і залежність економіки країни від зовнішньоекономічних чинників, від світової кон'юнктури і цін на енергоносії.

У числі перерахованих внутрішніх погроз - низький рівень внутрішніх інвестицій, особливо в деякі галузі економіки. До внутрішніх загроз треба віднести неефективність і недосконалість податкової та бюджетної систем. Складність, неефективність і досить фіскальний характер законодавчих і нормативних актів щодо функціонування податкової системи визначають процес масового ухилення від сплати податків. Податкова політика, що діє, не сприяє зацікавленості бізнесменів і товаровиробників в кращих результатах роботи.

До недосконалості бюджетної системи, яка є внутрішньою загрозою для країни, можна віднести: неякісне бюджетне планування; нерівномірний розподіл бюджетних коштів; дефіцит бюджету більшості регіонів; неякісну звітність органів виконавчої влади всіх рівнів за використанням бюджетних коштів; наявність великої заборгованості підприємств, компаній і фірм бюджету.

Чималу загрозу економічній безпеці країни представляє недостатня розвиненість фондового ринку. Слід відзначити, що фондовий ринок є серцевиною ринкових відносин і забезпечує переміщення капіталів між різними секторами економіки, і тим самим сприяє реструктуризації і економічній безпеці країни. Повноцінний фондовий ринок стимулює заощадження населення і господарюючих суб'єктів, а також впливає на стабілізацію фінансово - кредитної сфери. Проте сьогодні фондового ринку в загальновизнаному в світі значенні в Україні не існує, він знаходиться у стадії становлення. Тому йому властиві наступні негативні риси: українські незначні об'єми продажу цінних паперів; переважна більшість угод по купівлі - продажу цінних паперів здійснюються на позабіржовому ринку, що сприяє розвитку криміногенної ситуації на фондовому ринку і практично є продовженням тіньової економіки.

Використані джерела інформації:

1. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний етап // Банківська справа. – 2008. - № 1. – с. 52 – 61.
2. Бесчастний А.В. Завдання державної політики у сфері економічної безпеки // Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодні // Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 20 березня 2009 р.: У 3-х частинах / РВПС України НАН України, – К.: РВПС України НАН України, 2009. – Ч.2. – С.42-44.

3. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / С.М. Чистов, А.Е. Никифоров, П.Ф. Куденко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
4. Мазуренко В.І. Методологічні підходи до визначення граничних значень індикаторів національної економічної безпеки // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. - № 31-32. с. 100-105.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; За ред. Гейця В.М.: Монографія. – Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2006. – 240 с.
6. Нижник В.М. Економічна дипломатія та економічна безпека України: Навчальний посібник / В.М.Нижник. – Хмельницький, ХНУ, 2007. – 299 с.
7. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Введення до екосистейту // Вісник НАН Україн. – 1994. – №5. – С.23–28.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 35-027.21:35.084:323.29

Григорчак І.М.,
аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами
НАДУ при Президентіві України

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПОЛІТИЧНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЕЛІТ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито зміст понять "політична еліта" та "адміністративна еліта", розглянуто окремі моделі зарубіжних дослідників політико-адміністративної дихотомії.

В статье раскрыто содержание понятий "политическая элита" и "административная элита", рассмотрены отдельные модели зарубежных исследователей политико-административной дихотомии.

The article deals with such meanings as "political elite" and "administrative elite", also some models of foreign researcher in politico-administrative dichotomy are considered.

Постановка проблеми. Удосконалення механізму функціонування державної влади є одним з ключових питань у державному управлінні. Проблемою пошуку нових підходів до управління займалися мислителі ще в часи Стародавнього Китаю та Греції. Загалом її можна віднести до так званих "вічних" проблем політико-управлінської науки, оскільки незалежно від того, яким є стан справ у конкретній державі, повинна реалізовуватися управлінська культура, яка покликана ефективно здійснювати управління.

На сьогодні питання реформування системи державного управління особливо гостро стоїть в державі: "Парадокс ситуації полягає в тому, що міжнародні рейтинги високо оцінюють природний, трудовий та інтелектуаль-